

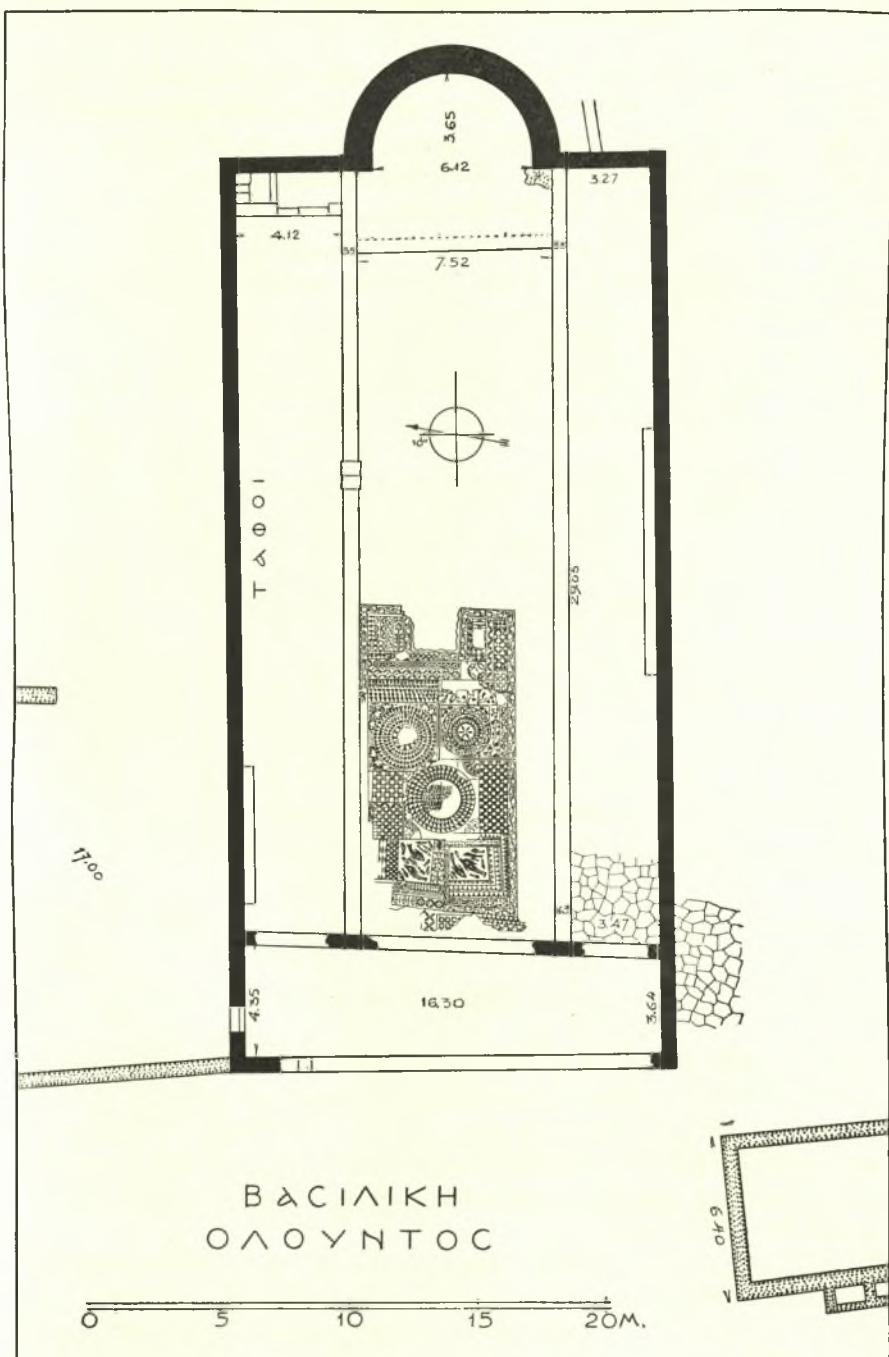
34. ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΛΟΥΝΤΟΣ

Εἰς τὸν ἀρχαῖον Ὀλοῦντα καὶ κατὰ τὴν θέσιν Πόρος (πίν. 245), καθ' ἣν ἡ νησίς τῆς Σπιναλόγκας συνάπτεται πρὸς τὸν κορμὸν τῆς μεγαλονήσου (εἰκ. 1), συνέχισεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ ὑπογράφοντος τὰς ἐρεῦνας πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ σχεδίου τῆς βασιλικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον τὰ δημοσιευ-

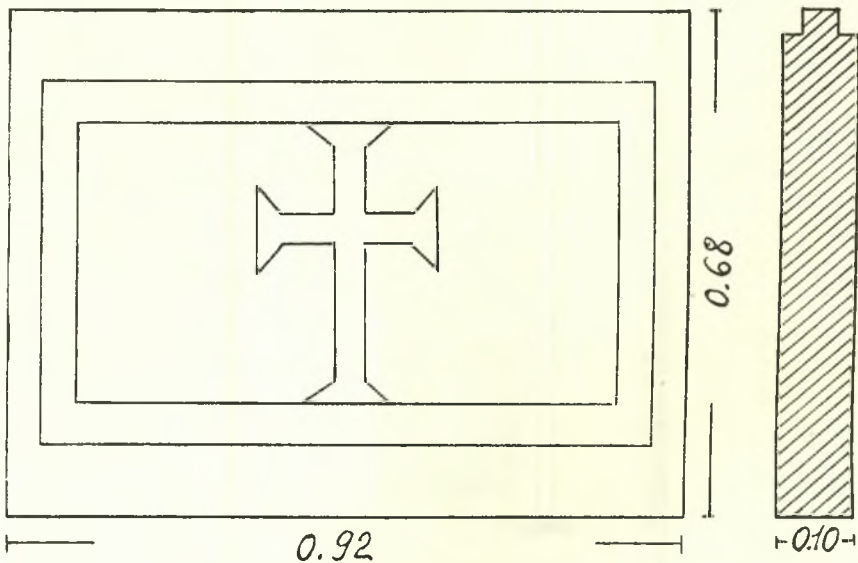
Εἰκ. 1. Χάρτης τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης.

θέντα ἤδη (ΠΑΕ 1955) ψηφιδωτὰ τοῦ μέσου κλίτους αὐτῆς, μίαν νέαν συνολικὴν ἀποψιν τῶν ὁποίων παρέχομεν καὶ ἐνταῦθα (εἰκ. 10 καὶ πίν. 249α). Ἡ ἀνασκαφή, γενομένη τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπιμελητοῦ βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Κρήτης κ. Μύρωνος Μιχαηλίδη, ἀπεκάλυψε τρίκλιτον βασιλικὴν ὀλικοῦ πλάτους 17.10 μ. παρὰ τὸ ἱερόν καὶ 17.50 κατὰ τὸν νάρθηκα, καὶ μήκους 34.90 μ. καταλήγουσαν πρὸς Ἀνατολὰς εἰς ὑπερυψωμένην κατὰ 0.59 μ. ἡμικυκλικὴν ἀψίδα ἱεροῦ (εἰκ. 2 καὶ πίν. 246α), διαμέτρου 6.12 μ. Ἐσωτερικῶς ἡ βασιλικὴ ἐχωρίζετο διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη καὶ δι' ἐγκαρσίου τοίχου εἰς κυρίως ναὸν καὶ νάρθηκα (εἰκ. 2). Ἐκ τῶν κλιτῶν τὸ μὲν μέσον εἶχε πλάτος 7.52 μ. τὰ δὲ ἄκρα 4.12 μ. (τὸ βόρειον) καὶ 3.27 μ. ἕως 3.47 μ. (τὸ νότιον).

Εικ. 2. Κάτοψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

Ὁ περίπου ἰσοπλατῆς πρὸς τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἐλαφρῶς τραπεζιόσχημος νάρθηξ εἶχε πλάτος 3.64 μ. πρὸς Ν. καὶ 4.35 μ. πρὸς Β. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεβεβαίωσε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνασκάπτοντος, ὅτι τὸ πάλαι εὑρεθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον — πέρα τοῦ ὁποίου δυστυχῶς οὐδὲν ἄλλο διεσώθη — ἀνῆκεν εἰς τὸ μέσον κλίτος καὶ δὴ εἰς τὸ δυτικώτατον αὐτοῦ τμήμα, ἥτοι τὸ ἀμέσως μετὰ τὸν νάρθηκα. Ἄξιον ἐν τούτοις σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ διασωθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον εἶναι οὐ μόνον κάπως λοξῶς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς στυλοβάτας τῶν ἐκατέρωθεν κιονοστοιχιῶν τοποθετημένον, ἀλλὰ καὶ δὲν καλύπτει ὀλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ μέσου κλίτους (εἰκ. 2), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δίδει λαβὴν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι θὰ ἀνῆκεν εἰς προγενέστερον ναόν, τοῦ ὁποίου τὸ μέσον κλίτος θὰ ἦτο στενό-

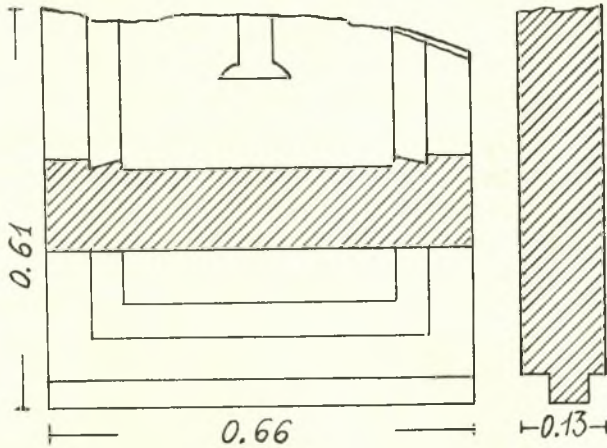
Εἰκ. 3. Πύρινον θωράκιον. Ὅψις καὶ τομή.

τερον. Ὅτι ὅμως ὀλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ μέσου κλίτους θὰ ἐκαλύπτετο διὰ ψηφιδωτῶν, ἀπέδειξεν ἡ εὔρεσις τμημάτων αὐτοῦ παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς ὀλίγον ὑψηλοτέραν στάθμην. Τοῦναντίον τὰ ἄκρα κλίτη ἦσαν ἐστρωμένα διὰ λιθίνων πλακῶν, ἀκανονίστου σχήματος (εἰκ. 2). Ἐσημειώθη ἐπίσης καὶ ἡ παρουσία πεζουλίων κατὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ κυρίως ναοῦ.

Πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ νάρθηκος ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ θεμέλια ὀρθογωνίων τινῶν προσκτισμάτων, ἀγνώστου προορισμοῦ (εἰκ. 2). Πρὸς Βορρᾶν ἐπίσης ἀπεκαλύφθη τοῖχος βαίων παραλλήλως πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς βασιλικῆς.

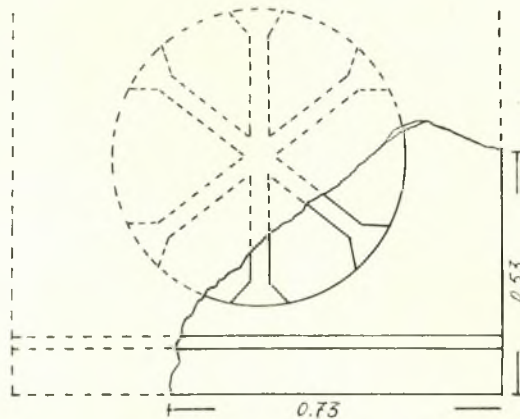
Κινητὰ εὐρήματα ἐγένοντο τὰ ἐξῆς ὀλίγα: α) 2 θωράκια λίθινα, ὀρθο-

γωνίου σχήματος κοσμούμενα δι' ἀναγλύφου σταυροῦ (εἰκ. 3, 4 καὶ πίν. 247α.β) β) θραῦσμα μαρμαρίνου θωρακίου φέροντος ἀνάγλυφον τὸ χρῆσιμα ἐντὸς κύκλου

Εἰκ. 4. Πῶρινον θωράκιον. Ὅψις καὶ τομαί.

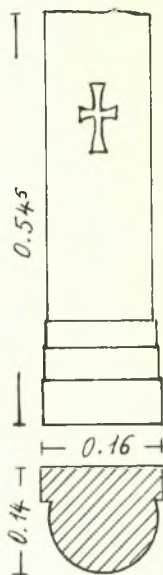
(εἰκ. 5) γ) θραῦσμα μαρμαρίνου θωρακίου φέροντος ἀναγλύφους ὁμολόγους ρόμβους μετὰ κισσοφύλλων (πίν. 248α) δ) μαρμάρινος ἡμικιονίσκος, μετὰ

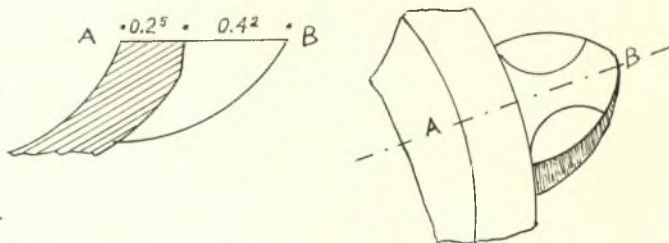
Εἰκ. 5. Θωράκιον μετὰ διακόσμησιν χρύσματος.

τριμεροῦς βάσεως μ. σ. ὕψους 0.545 μ. καὶ διαμέτρου 0.16 μ. φέρων ἐγκά-
ρακτον σταυρὸν (εἰκ. 6 καὶ πίν. 248γ) προερχόμενος δὲ πιθανῶς ἐκ μεσο-
χωρίσματος παραθύρου ε) μαρμάρινος λοξότμητος κοσμήτης, μ. σ. μ. 0.58
καὶ πάχους 0.14 μ. φέρων ἐπὶ τῆς λοξῆς αὐτοῦ παρεῖδς κόσμημα ἐκ

σειρᾶς ἐγχαράκτων φύλλων ἐσχηματοποιημένης ἀκάνθης (πίν. 248ζ) ὅπου διατηροῦνται φύλλα πριονωτῆς ἀκάνθης (πίν. 248β) ζ) τεμάχιον κορομοῦ μαρμαρίνου κίονος μ.σ.μ. 0.98 μ. καὶ διαμέτρου περίπου 0.40 μ. η) μαρμαρίνη ραβδωτὴ βᾶσις λεκάνης περιρραντηρίου, ὕψ. 0.605 μ. (πίν. 248δ), φέρουσα ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτῆς ἐπιφανείας ὀρθογώνιον τόρμον πρὸς στερέωσιν λεκάνης ἁγιασμοῦ θ) λεκάνη ἁγιασμοῦ, τῆς ὁποίας εὐρέθησαν τεμάχια μετὰ λαβῶν ἐν εἴδει ὧτων (εἰκ. 7) ι) θραῦσματα μαρμαρίνης τραπέζης μαρτύρων ἢ ἀγαπῶν (εἰκ. 8) καὶ τέλος ια) θραῦσμα κυματοφόρου χείλους Ἀγ. Τραπέζης. Εὐρέθησαν ἐπίσης κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν καὶ τεμάχια πηλίνων καλυπτῆρων κεράμων τῆς στέγης ἄλλα τοῦ τριγωνικοῦ κορινθιακοῦ τύπου (εἰκ. 9, α) καὶ ἄλλα σωληνωτὰ ἤτοι λακωνικοῦ τύπου (εἰκ. 9, β). Σημαντικὸν τέλος εὕρημα ἐγένετο ἐντὸς τοῦ βορείου τοίχου τῆς βασιλικῆς. Εἶναι δὲ τοῦτο ἐπιγραφή ἑλληνιστικῶν χρόνων (δια-

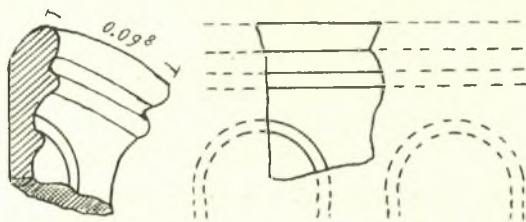

Εἰκ. 6. Ἡμικυκλικὸς μετ' ἐγχαράκτου σταυροῦ.

Εἰκ. 7. Θραῦσμα μαρμαρίνης λεκάνης ἁγιασμοῦ.

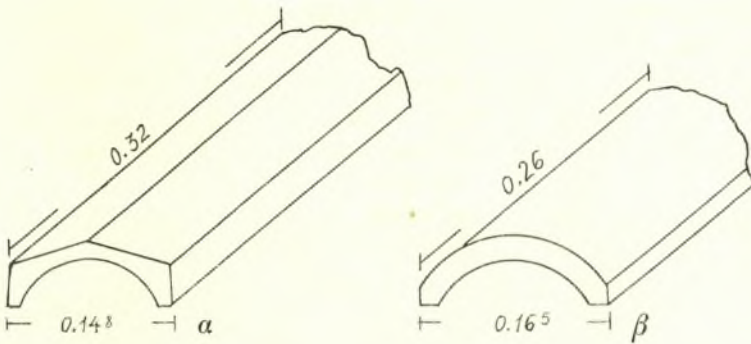
στάσεων $0.485 \times 0.51 \times 0.135$), ἐφ' ἧς ἐχαράχθη συνθήκη συμμαχίας τῶν

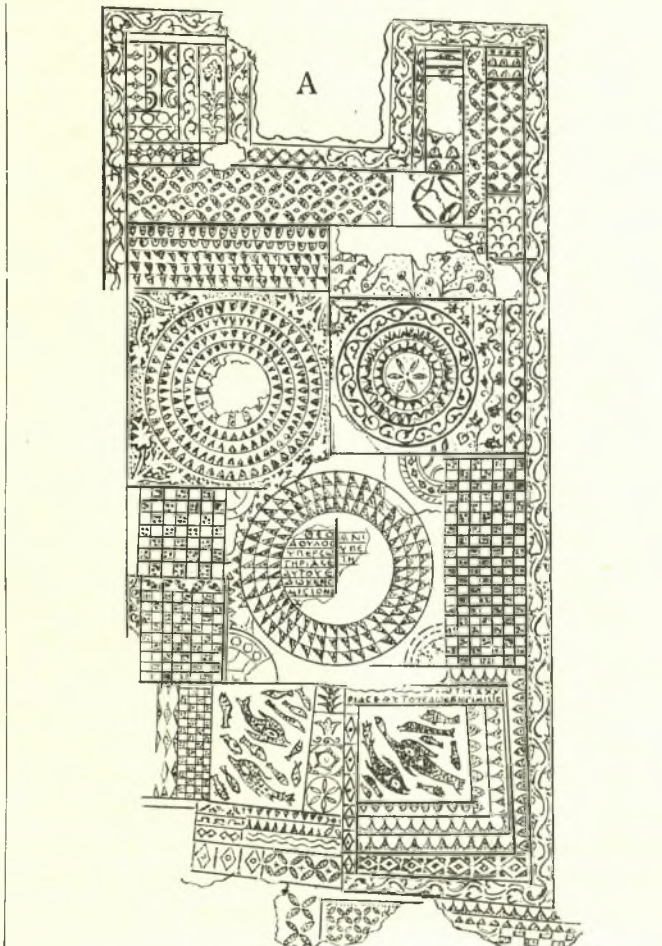
Εἰκ. 8. Τεμάχιον τραπέζης ἀγαπῶν ἢ μαρτύρων.

Ὀλουντίων πρὸς τοὺς Ροδίους¹. Εὐρέθη ὡσαύτως καὶ θραῦσμα ἐπιγραφῆς

¹ Ἡ ἐπιγραφή αὕτη δημοσιευθήσεται προσεχῶς λεπτομερῶς εἰς τὰ Κρητικὰ Χρονικά.

Εἰκ. 9. Πήλιναι κεραμίδες ἐκ τῆς στέγης.

Εἰκ. 10. Σχέδιον τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ μέσου κλίτους.

ρωμαϊκῶν χρόνων (πίν. 248ε), ἥς τὸ κείμενον ἔχει οὕτω:

. . . . εα . . . . .
 . . γράφη . . . . .
 αὐτον . . . . .
 αουστ
 ὦν ὄλον
 ας αποδ
 ρασιεμει
 γραμμ]ατεὺς μη
 ε]νεργέταν
 εαντῶ

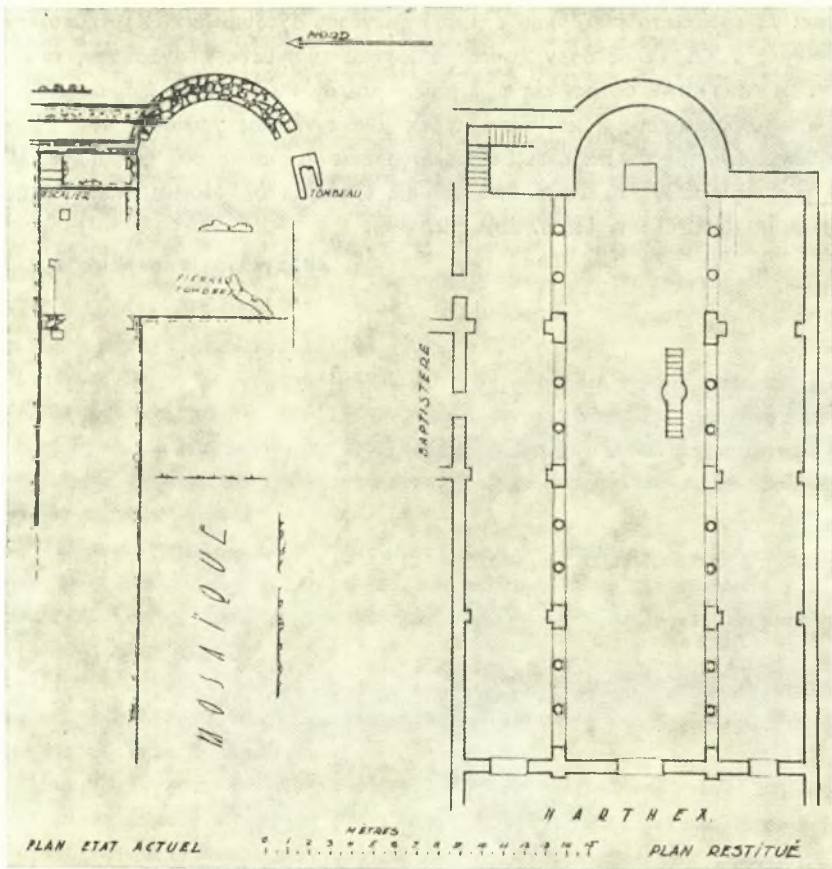
Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ μετὰ τῶν μικροτέρων ἀρχιτεκτονικῶν διακοσμητικῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς μετεφέρθησαν χάριν ἀσφαλείας εἰς τὸ νεότευκτον μουσεῖον, ὅπερ ἐγκατεστάθη, διὰ φροντίδων τοῦ φιλαρχαίου δημάρχου Ἀγ. Νικολάου Σητείας κ. Καπετανάκη, εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ δημαρχείου τῆς εἰρημένης κωμοπόλεως. Τέλος τὸ παλαιότερον εὑρεθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐσχεδιάσθη ἐπιμελῶς (εἰκ. 10), ἐκαθαρίσθη δὲ καὶ ἐστερεώθη.

Λεπτομερείας περὶ τῶν σχεδίων τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ δάπεδον διαχωρῶν ἀνέγραψα ἤδη εἰς τὰ Πρακτικά τοῦ 1955, σ. 336, ἐνθα παρέθεσα καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ τὸ πρῶτον δημοσιευθείσας ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ τοῦ 1918 παρ., σ. 12 καὶ εἶτα ὑπὸ τῆς MARG. GUARDUCCI ἐν Inst. Cret. I, σ. 266-267 ἐπιγραφάς. Προσθέτω ἐνταῦθα ἐπίσης καὶ τινὰς νέας λεπτομερειακὰς εἰκόνας τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ δάπεδον ψηφιδωτῶν (πίν. 249 καὶ 250).

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η

Μετὰ τὰς δύο ἀνασκαφικὰς ἐξερευνήσεις μου τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος τῶν ἐτῶν 1955 καὶ 1960 ἐπληροφορήθην ὅτι τὴν ἐν λόγω βασιλικὴν εἶχε προχειρῶς ἀνασκάψει, ἥδη τὸ 1937, καὶ ὁ καθηγ. κ. H. VAN EFFENTERRE, ὅστις μάλιστα καὶ ἐδημοσίευσεν περὶ αὐτῆς συντομώτατον ἄρθρον ἐν τῷ μὴ ὑπάρχοντι ἐν Ἀθήναις περιοδικῷ L' Architecture Française τοῦ ἔτους 1941 (σ. 31-34), ἀνάτυπον τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ ἐσχάτως, εἰς ἀναπλήρωσιν ἀπολεσθέντος κατὰ τὴν Κατοχὴν παλαιότερου. Τὸ δημοσίευμα τοῦ κ. VAN EFFENTERRE περιλαμβάνει, πλὴν ὠραίου σχεδίου τοῦ ψηφιδωτοῦ ὑπὸ τοῦ Κρητὸς καλλιτέχνου κ. Κ. Λογαριαστάκη (ἔ. ἀ. σ. 31), καὶ κάτοψιν τῆς τότε ὑπαρχούσης καταστάσεως τῆς βασιλικῆς ὡς καὶ ἀναπαραστάσιν τῆς κατόψεως αὐτῆς ἐκπονηθείσας ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. H. DUCOUX, ἃς ἀναπαράγομεν καὶ ἐνταῦθα (εἰκ. 11). Ὡς δὲ εὐκόλως θὰ παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης, παραβάλλων τὴν ἡμετέραν κάτοψιν πρὸς τὴν τῆς

εἰκ. 11, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. VAN. EFFENTERRE γενομένη ἀνασκαφὴ παρέσχε τόσον ὀλίγα στοιχεῖα κατόψεως πρὸς ἀναπαράστασιν, ὥστε ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. DUCOUX νὰ ἀφίσταται κατὰ πολὺ τῆς πραγματικότητος καὶ νὰ περιέχῃ πολλὰ φανταστικά στοιχεῖα. Οὕτω α) ὁ νότιος τοῖχος καὶ ὁ νάρθηξ οὐδόλως ση-
μειοῦνται, ἐν ᾧ ὄχι μόνον σώζονται ὀλόκληροι, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὁ νάρθηξ ἐφω-

Εἰκ. 11. Σχέδιον τῆς ὑπὸ Van, Effenterre ἀνασκαφείσης βασιλικῆς τοῦ Ὁλοῦντος μετ' ἀναπαραστάσεως αὐτῆς ὑπὸ Ducoux.

διασμένος διὰ θύρας κατὰ τὴν βόρειον στενὴν πλευράν του, ἧς διατηρεῖται καὶ τὸ κατώφλιον (βλ. εἰκ. 2) β) παραστάδες ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ δὲν ὑφίστανται γ) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ ἀναπαρισταμένη ἐναλλαγὴ κιόνων πρὸς ταυσχῆμους πεσσούς εἰς τὰς κιονοστοιχίας τοῦ μέσου κλίτους

δ) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ κατά τὴν βόρειον πλευρὰν τοποθέτησις βαπτιστηρίου ε) οὐδαμῶθεν δικαιολογεῖται ἡ κατά τὸ βόρειον μέρος τοῦ μέσου κλίτους θέσις, ὡς καὶ τὸ σχέδιον τοῦ μετὰ δύο κλιμάκων ἄμβωνος. Οὗτος πιθανώτερον εἶναι νὰ εὐρίσκετο κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ μέσου κλίτους ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ψηφιδωτοῦ ἀφίνει κενὸν ὀρθογώνιον χῶρον (εἰκ. 10, Α), ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἢ θέσις τῶν κιγκλίδων τοῦ ἱεροῦ θὰ πρέπει νὰ εὐρίσκετο ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σχεδίου (εἰκ. 2) σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς 7.52. Τέλος ὅσον ἀφορᾷ τὰ κινητὰ εὐρήματα ἢ ἀνασκαφῆ τοῦ κ. VAN. EFFENTERRE ἔφερον εἰς φῶς μόνον μικρὸν κιονόκρανον ἀνήκον μᾶλλον εἰς ὑστερορωμαϊκοὺς ἢ καὶ τῆς ὑστέρας ἀναγεννήσεως χρόνους.

Σημειῶνω ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι φωτογραφία τμήματος τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶχεν ἤδη δημοσιευθῆ τὸ 1908, ὑπὸ τοῦ G. GEROLA ἐν Monumenti Veneti dell' isola di Creta τ. II, σ. 299 εἰκ. 369.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

α. "Αποψις τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σπιναλόγκας πρὸς Κρήτην.

β. "Αποψις τῆς θέσεως τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

α. Ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ τῆς βασιλικῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς.

β. Γενικὴ ἀποψὶς τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς.

α

β

α - β. Πώρινον θαράκιον μετ' ἀναγλύπτου σταυροῦ.

α. Θραύσμα μαρμαρίνου θωρακίου.

β. Τεμάχιον μαρμαρίνου κιονοκράνου μετὰ φύλλων πριονωτῆς ἀκάνθης.

γ. Ἡμικιονίσκος μετ' ἐγχαρακτοῦ σταυροῦ.

δ. Βάσις ἀρχαίου περιρραντηρίου χρησιμοποιηθεῖσα πρὸς στήριξιν λεκάνης ἀγιασμοῦ.

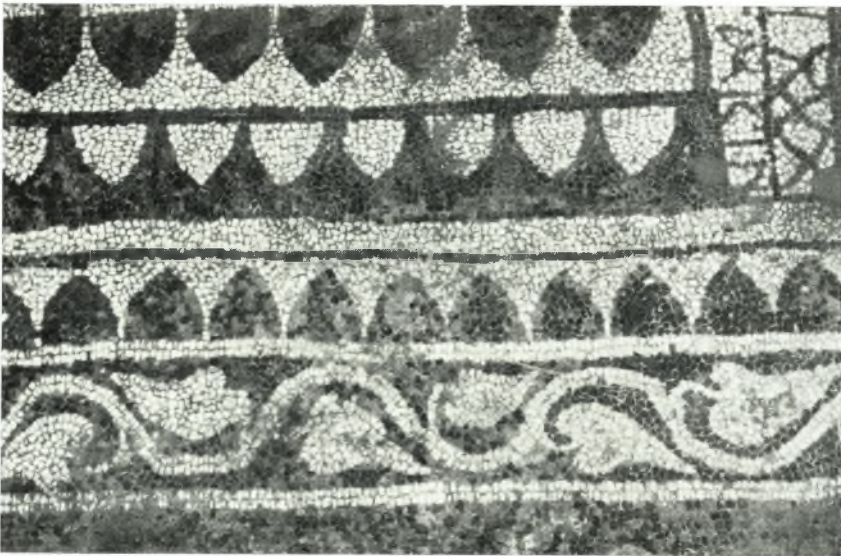
ε. Ἐπιγραφή ρωμαϊκῶν χρόνων.

ζ. Μαρμάρινος κοσμήτης μετ' ἐγχαρακτῶν φύλλων ἀκάνθης.

α. Συνολική άποψις τοῦ ἐν τῷ μέσῳ κλίτει ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς βασιλικῆς τοῦ Ὀλοῦντος.

β. Λεπτομέρεια τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου.

α

β

α - β. Λεπτομέρεια του ψηφιδωτού δαπέδου.